

لطفعلی خان زند و انتقال قدرت از سلسله زند به قاجار

نویسنده: مریم سالاری

انتشارات مانی

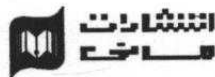
۱۳۹۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۸۴-۱۳۱-۶	
عنوان و نام پدیدآور:	لطفعلی خان زند و انتقال قدرت از سلسله زند به قاجار /
مشخصات نشر:	نویسنده: مریم سالاری
مشخصات ظاهری:	اصفهان: انتشارات مانی: ۱۳۹۷
موضوع:	۱۹۸ ص
موضوع:	لطفعلیخان زند، شاه ایران، ۱۱۸۱-۱۲۰۹ ق
موضوع:	ایران - تاریخ - زندیان، ۱۱۶۳ - ۱۲۰۹ ق
رצוע:	Iran-History - Zandids, 1750-1794
موضوع:	ایران - تاریخ - قاجاریه ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق
رده بندی کنگر:	۱۳۹۷ ل ۶ ۲ س / ۱۳۳۰۳ DSR
رده بندی دهک:	۹۵۵/۰۷۳۶۰۹۲
سرشناسه:	سالاری، مریم، ۱۳۴۱
وضعیت فهرست نویسی:	فیا

اصفهان. صندوق پستی: ۸۱۶۴۵-۳۹۶

تلفن: ۰۳۱۳۶۶۲۸۹۰

Manijub@yandex.com

نام کتاب: لطفعلی خان زند و انتقال قدرت از سلسله زند به قاجار

تألیف: مریم سالاری

ناظر چاپ: مهتری عطایی

آماده سازی متن: رضوان مهوری

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۷

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۸۴-۱۳۱-۶

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ می باشد.

فهرست مطالب

- درباره کتاب ۱
- مقدمه ۳
- معرفی برخی منابع استفاده شده ۵
- پیشگفتار ۸

بخش نخست: مراتب کریم خان زند و بحران جانشینی

فصل اول: کلیتی در مورد حرمت کریم خان

- ۱- نگاهی مختصر به اوضاع ایران پس از قتل نادر ۱۱
- ۲- اشاره‌ای کوتاه به پیشینه صیغه زند ۱۲
- ۳- نگرشی اجمالی به حکومت و جد در دوره کریم خان ۱۳
- ۴- وفات کریم خان (۱۱۹۳ هـ ق) ۱۶

فصل دوم: حکومت‌های کوتاه و متزلزل جانشینان در زمان زند

- ۱- مختصری درباره تلاش‌های مدعیان قدرت برای جانشینی کریم خان ۲۱
- ۲- حکومت صد روزه زکی خان (۱۱۹۳ هـ ق) ۲۳
- ۳- حکومت هفتاد روزه ابوالفتح خان (۱۱۹۳ هـ ق) ۲۶
- ۴- حکومت صادق خان (۱۱۹۶-۱۱۹۳ ق) ۲۷
- ۵- حکومت علیمرادخان (۱۱۹۹-۱۱۹۶ هـ ق) ۳۲
- ۶- حکومت جعفرخان (۱۲۰۳-۱۱۹۹ هـ ق) ۳۴
- ۷- حکومت صید مرادخان (۱۲۰۳ هـ ق) ۳۹

فصل سوم: وضعیت کلی ایران در ایام جانشینان کریم خان

- ۱- توضیحی بر شرایط حاکم بر ایران ۴۳
- ۲- شورش افشارها در اصفهان (۱۱۹۳ هـ ق) ۴۴
- ۳- شورش ذوالفقارخان افشار در گیلان (۱۱۹۳ هـ ق) ۴۵

بخش دوم: لطفعلی خان زند و چگونگی به قدرت رسیدن او

فصل اول: قدرتگیری لطفعلی خان، مبارزات او با مخالفینش تا مرگ وی

- ۱- اولین پیروزی‌های لطفعلی خان تصرف قلعه لار (۱۲۰۲ هـ ق)..... ۴۹
- ۲- اعزام لطفعلی خان به جنوب برای سرکوبی طغیان‌ها (۱۲۰۳ هـ ق)..... ۴۹
- ۳- غلبه لطفعلی خان بر صید مرادخان و جلوس بر تخت سلطنت (۱۲۰۳ هـ ق)..... ۵۰
- ۴- میرزا محمد حسین وزیر لطفعلی خان (متوفی ۱۲۱۲ هـ ق)..... ۵۲
- ۵- آغاز مبارزات لطفعلی خان با آقا محمدخان..... ۵۲
- ۶- محاصره کرمان توسط لطفعلی خان (۱۲۰۵ هـ ق)..... ۵۴
- ۷- آغاز خوسرو بیگ لطفعلی خان و ابراهیم کلانتر..... ۵۷
- ۸- حرکت لطفعلی خان به اصفهان در ۱۲۰۵ هـ ق و فراهم شدن فرصت مناسب برای اجرای نقشه کلانتر..... ۵۹
- ۹- روزهای آوارگی لطفعلی خان..... ۶۲
- ۱۰- نبرد برازجان (۱۲۰۶ هـ ق)..... ۶۴
- ۱۱- مراجعت لطفعلی خان از بندر ریگ (۱۲۰۶ هـ ق)..... ۶۴
- ۱۲- نبرد کازرون (۱۲۰۶ هـ ق)..... ۶۵
- ۱۳- کلانتر پس از قدرت‌گیری..... ۶۶
- ۱۴- فتح زرقان توسط لطفعلی خان در ۱۲۰۶ هـ ق و کمربند آن به در شیراز..... ۶۷
- ۱۵- رسیدن قوای کمکی آقا محمد خان به شیراز در جمادی الاول ۱۲۰۶ هـ ق..... ۶۹
- ۱۶- نارضایتی مردم شیراز از کلانتر و قحطی در فارس..... ۷۰
- ۱۷- ورود آقا محمد خان به فارس و واقعه ابرج (۱۲۰۶ هـ ق)..... ۷۱
- ۱۸- آقا محمد خان در شیراز (۱۲۰۶ هـ ق)..... ۷۴
- ۱۹- لطفعلی خان پس از واقعه ابرج (۱۲۰۷ هـ ق)..... ۷۷
- ۲۰- رفتن دوباره لطفعلی خان به طبس (۱۲۰۷ هـ ق)..... ۷۹
- ۲۱- فتح کرمان توسط لطفعلی خان (۱۲۰۸ هـ ق)..... ۸۰
- ۲۲- لشکرکشی آقا محمد خان به سوی کرمان و وقایع ایام محاصره (۱۲۰۸ هـ ق)..... ۸۳
- ۲۳- سقوط کرمان به دست آقا محمدخان در ۲۹ ربیع الاول ۱۲۰۹ هـ ق..... ۸۷
- ۲۴- فرار لطفعلی خان به بم در ربیع‌الثانی (۱۲۰۹ هـ ق)..... ۹۱

۲۵- قتل و غارت کرمان (۱۲۰۹ هـ ق)..... ۹۲

۲۶- عاقبت لطفعلی خان (۱۲۰۹ هـ ق)..... ۹۶

فصل دوم: ویژگی‌های فردی و شخصیتی لطفعلی خان زند

۱- شخصیت لطفعلی خان و انعکاس مردم پس از سقوط وی..... ۱۰۴

۲- عوامل سقوط لطفعلی خان زند..... ۱۰۸

بخش سوم: وضعیت ایران در ایام فرمانروایی لطفعلی خان زند

فصل اول: تقسیمات کشوری زندیه

۱- قلمرو زندیه..... ۱۱۴

۲- جمعیت..... ۱۱۵

فصل دوم: نظام اجتماعی و سیاسی ایران در دوره زند

۱- قبایل و عشایر..... ۱۲۰

۲- شهرنشینی..... ۱۲۰

۳- جایگاه روحانیت..... ۱۲۱

۴- نظام اداری و سیاسی..... ۱۲۳

فصل سوم: فرهنگ و تجلیات هنری عصر زند

۱- معماری..... ۱۲۸

۲- نقاشی و موسیقی..... ۱۳۲

۳- بازگشت ادبی در نظم و نثر..... ۱۳۲

فصل چهارم: روابط ایران بعد از کریم خان زند با برخی کشورها

۱- روابط ایران و انگلیس..... ۱۳۸

۲- روابط ایران و فرانسه..... ۱۳۹

بخش چهارم: نقش حاج ابراهیم کلانتر در سقوط دولت زند تا مرگ او

فصل اول: نسب حاج ابراهیم کلانتر..... ۱۴۰

فصل دوم: قضاوت‌های گوناگون در مورد حاج ابراهیم کلانتر..... ۱۴۶

فصل سوم: اعتمادالدوله در زمان آقا محمد خان (۱۲۰۹ هـ ق)..... ۱۵۴

فصل چهارم: قتل صدراعظم..... ۱۶۰

نتیجه گیری..... ۱۶۶

ضمائم

- نگاهی کلی به پیشینه حضور خاندان قاجار در جریان قدرت..... ۱۷۴
- ۱- مختصری درباره ظهور قاجارها در عرصه تاریخ ایران..... ۱۷۶
- ۲- فتحعلی خان قاجار..... ۱۷۷
- ۳- محمد حسن خان قاجار..... ۱۷۹
- ۴- فرزندان محمد حسن خان..... ۱۸۲
- ۵- حسینقلی خان قاجار..... ۱۸۳
- ۶- بررسی مختصر زندگی فردی آقا محمد خان از آغاز تا مرگ کریم خان برابر ۱۱۹۳-
 ۱۱۵۵ هـ ق..... ۱۸۴
- فهرست منابع و مآخذ..... ۱۹۰

مقدمه

کتاب حاضر تلاش مختصری - با تکیه بر متون اصلی - در جهت بازگو نمودن حوادث ایام انتقال قدرت از زند به قاجار می‌باشد. بی‌تردید این نوشتار می‌تواند منشأ پژوهش‌های تکمیلی در این زمینه و در راستای موضوعات جانبی آن باشد.

به هنگام تحقیق درباره علل و عوامل تلاش بر این بود که عوامل و وقایعی را که بر این انتقال قدرت اثر بیشتری داشته است مورد بررسی قرار گیرد. عواملی که زیربنایی بوده و جنگ و گریزهای بین لطفعلی خان و آقا محمدخان تنها معلول آن‌ها می‌باشد.

این تلاش شامل چهار بخش می‌باشد. پس از مقدمه و پیشگفتار در بخش اول با عنوان مرگ کریم خان و بحران جانشینی مختصری از فضای کلی حاکم بر دوره کریم خان مورد بررسی قرار گرفته و پس از آن درباره حکومت‌های کوتاه مدت و متزلزل جانشینان کریم خان به ترتیب سخن رفته است. همچنین به نمونه‌هایی از شورش‌هایی که در اطراف و اکناف ایران بعد از مرگ کریم خان به وقوع پیوست اشاره شده است که مسلماً مهمترین و اصلی‌ترین آن‌ها تلاش آقا محمد خان برای کسب قدرت می‌باشد.

بخش دوم به حضور لطفعلی خان در مرصعه سیادت می‌پردازد. در خلال این بخش از چگونگی قدرت گرفتن وی و مبارزات اولیه او با نالفینش که عمدتاً در خود خاندان زند بودند سخن رفته است. پس از آن وقایعی که زمینه ضعف وی را ایجاد بستری مناسب برای مدعی قاجار - آقا محمد خان - را فراهم نموده پرداخته می‌شود.

سرانجام مبارزات لطفعلی خان با آقا محمدخان و پیروزی بازتاب‌دار مورد بررسی قرار گرفته است. فصل آخر این بخش به شخصیت و عوامل سقوط لطفعلی خان اختصاص دارد.

در بخش سوم به وضعیت اداری، اجتماعی، فرهنگی و روابط با کشورهای خارجی در ایام فرمانروایی لطفعلی خان اشاره شده است. آنچه که باید گفته شود اینست که به دلیل کوتاه بودن این دوره و جو غالب یعنی جنگ و ستیز که بر سراسر حکومت لطفعلی خان سایه افکننده بود، این بعد از مسایل یا ادامه نظامات قبلی است و یا مثل هنر و روابط خارجی مطلب قابل ملاحظه کمتر دیده می‌شود.

بخش چهارم به نقش حاج ابراهیم کلانتر به عنوان مهره اصلی تسریع کننده سقوط زند پرداخته و نظرات موافق و مخالف صاحب‌نظران آورده شده است. این مبحث به لحاظ اهمیت و نقشی که در انتقال قدرت دارد به عنوان یک بخش جداگانه مورد بررسی قرار گرفت.

سرانجام نتیجه‌گیری با تکیه بر این مسئله که اصولاً جانشینان کریم خان زند از جمله لطفعلی خان جابگویی نیاز زمان خود نبودند و در بافت فکری نظام زند- نظام ایلی - بیشتر از این توان پاسخگویی به روح زمان خودش وجود نداشت، در نتیجه موجبات سقوط به عنوان ضرورت منطقی‌تر به نظر می‌آید.

بخشی نیز تحت عنوان ضمایم شامل مختصری در مورد پیشینه خاندان قاجار و شرکت آن‌ها در عرصه قدرت از زمان نادر آورده شد که در آن به ویژگی‌های آقا محمدخان و سرسختی و جسارت وی به عنوان یکی از شاخص‌های شخصیتی او - که نقش مهمی در گرفتن قدرت ایفا می‌کند - اشاره شده است.

بر خود فرض داریم از اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر محمد کریم یوسف جمالی و جناب آقای دکتر لادن دهقان نیری، همچنین جناب آقای دکتر حسین میرجعفری که بی‌دریغ و همواره مرا مرهون راهنمایی‌های خود قرار دادند، صمیمانه تشکر کنم. همچنین از پدر و مادر مهربان و فرزندان عزیزم که همواره مرا مشوق به دند سپاسگزار می‌باشم.